

Bárcsak vennénk a bátorságot

„Bárcsak venné a bátorságot az állam és mindazok, akik tanácsokat adnak neki, mostani tulajdonképpeni helyzete szemrevételezéséhez, és annak beismeréséhez; bárcsak világosan belátná, hogy számára éppenséggel semmi más hatáskör nem maradt, melyben valóságos államként eredetien és önállóan mozoghatna és valamit határozhatna, mint a jövőendő nemzedékek nevelése”, így *Beszéd a német nemzethez* című értekezésében Johann Gottlieb Fichte 1804-ben (V. Horváth Károly fordítása). Bárcsak. „Ha nem akar egyáltalán mit sem tenni, akkor ezt még megteheti.” Igen, megteheti. Nem teszi.

Nem lehet számítani arra, amire mind számítunk. Naivan, gyermekien, joggal. Mindenki túlzottan számít arra, amire legjobban tenné, ha ügyet sem vetne, miután rábízta dolgai intézését, hogy azután bizton ráhagyatkozhatson: az államra. *Várni* másokra – félreértés. Jogosan érted félre, de félreérted. Ne tedd! Tedd magad, amire várnál! Csinálj kultúrpártot, és légy a tagja! Az aktivistája! Kedélyes kultiválás, a kedély kultiválása! Tessék! A kultúra annak belátása, hogy legjobb/boldogítóbb, ha életed a f(F)öld vidám kultiválásával töltöd el, töltöd ki. Ha szó szerint veszed a *meg kell változtatnod életedet és az én egész népemet fogom nem középiskolás fokon tanítani*-ajánlatokat. A mentalitás paradigmaváltását. Oktatás és (magas)kultúra egyazon cső eleje/vége, nem-háborús körülmények közt a támogatások ide csoportosítandók.

No meg háborúban! Ismert anekdota, hogy Churchill, tanácsadói ajánlatára, miszerint a háborúra tekintettel a hadikiadások finanszírozására vonja el a kultúrára szánt pénzt, azt válaszolta, hogy de hát akkor miért háborúzzunk?! Gazdasági recesszióban különösképp itt a helye az erőforrásoknak: ha a közoktatás, megsza- badulva a hatalmi szempontok mozgatta ideológiai ballaszttól, kontraszelektáltak helyett jólfizetett, presztízzsel bíró tanárok által a megismerés, a művészet befogadása *élvezetére* tanít, és a kultúra, a humán szféra aktorai visszanyerik társadalmi elismertségüket, ennek egy csapásra komoly gazdasági felhajtóereje keletkezik. Látnom kellett ugyanakkor mulatságosan közlelő, hogy mindezeket a döntéshozó hanyagolja. A politikai osztály horizontjában nincs a kultúra.

Nem ellenséges vele – miért tenné? – egyszerűen érdektelen. Ez páratlan. Ri- asztó és szokatlan: érdemes Mikszáthot olvasni hozzá, miféle személyiségek alkot- ták a korabeli országgyűlést Bánffy Miklóstól Bartha Miklósig, Berzeviczy Alberttől Falk Miksáig, Eötvös Károlytól Eötvös József, Herman Ottótól Horvát Boldizsárig, Irányi Dánieltől Jókai Mórig és Herczeg Ferencig, Lánczy Gyulától Lisznai Kál- mánig, Mocsáry Lajostól Orbán Balázsig, Podmaniczky Frigyesztől Simonyi Istvánig,

Szász Károlytól Széll Kálmánig, Szontagh Páltól Thaly Kálmánig, Tisza Lajostól Trefort Ágostonig stb.

Pulszky Ferenc régész.

1848. április végén Kossuth pénzügyi államtitkára, az emigráció tagja, '61-től képviselő, az Esterházy-képtárból az Iparművészeti Múzeum és a későbbi Szépművészeti megalapítója, negyedszázadon át a Nemzeti Múzeum igazgatója, a dualizmus „kultúrpapája”. Fia, Ágost, jogfilozófus. Másik fia Károly, Márkus Emília férje, a Szépművészeti igazgatója. Megvásárolja Sebastiano del Piombo *Férfiképmását*, amit Raffaellónak tulajdonít, és ami miatt meghurcolják. Aztán fölmentik, Ausztráliába emigrál, öngyilkos lesz. Ilyesmik voltak, effajta tragédiák. Most nem ez van. Semmi nagy és katartikus nincs soron.

Hanem az van, hogy a kultúrát a rendszerváltás óta elengedte valamennyi kormányzat. A létezett szocializmus preferálta, mindenképp foglalkozott vele: támogatta, tűrte, tiltotta, mert tartott tőle – ma nincs tartás. Tiltás sem, a támogatás viszont pártérdekektől függ, szavazatoptimalizálási eszköz, ezért épp a legérdekeesebb-értékesebbet, a legmagasabb színvonalú „alternatívát” sújtja. Pont fordítva, mint a józan ész, a közös érdek követelné. Fordítva csinálják az urak, mint a periférián vagy éles helyzetben levő országokban tették, Dél-Koreától Finnorszáig. Ahogy Trianon után hazánk, Bethlen és Klebelsberg alatt. „Széltében-hosszában elítélik a politikai apátiát, a politikai cselekvést azonban csakis hatalmi és expanziós szempontok vezérelhetik”, írja Gottfried Benn. „A személyes, az indulatvezérelt alkati motívum tehát az első mindig és mindenütt, utána következik csupán az értékek megmértetése és meghatározása”, ez ilyen egyszerű. „Mindig is létezett, mindig is hatott tehát az a valami, ami sem szelíd nem volt, sem pedig kontemplatív: márpedig innét egyetlen lépés csupán az a kérdés, hogy vajon fennmaradhatna-e, alakot ölthetne-e, működhetne-e egyáltalán a szellem, ha nem létezne az ellenpontja.” A politika „gyártói” kompenzatórikus folyamatok, a hatalomért való küzdelem következtében hagyták végképp el a bázist, amire igazából támaszkodhatnának – épp hatalmi ambíciójukat kiélendő –, a kultúrát. Rehabilitálása a Jó Élet érdekében rajtunk áll – rajtad meg rajtam –, a kultúra (fogalma) lebeg a levegőben, a magaskultúra hab a tortán, maradékelven finanszírozzák, nem elemi létfeltétel, amolyan na jó, menjünk színházba, akkor legalább fölvehetem az új rucit. Ha visszahelyezvén magunkat oda, visszaállítanák magunkban a kultúra jelentőségét, egy csapásra megváltozna minden. Egyetlen csapás! Boldogabb élet, szórakoztatóbb. Örömteli! Megszűnne ez az állandó indokolatlan, túlindokolt nyavalygás, nyafogás. A görögök tudták, legalábbis tették, *mindenki* özönlött – amúgy kortárs – írók darabjaira, elemi szükséglet volt ugyanis az anyagiakon kívül a lelki megtisztulás. Folytonos lelki-szellemi-érzéki kultiválás nélkül *rosszul* élek. Ügyetlenül élek, ha nem tanulom meg kellő időben, kellő mesterektől, hogy magamra és ügyeimre mint a kultúra által meghatározottra nézzenek.

Ha a helyzet valamiképp a túlzottan ünnepélyesbe csúszik át, mindig támad némi ellenkezhetnék. Legjobb ünnepélyen rosszkodni. Mocerogsz, rendetlenkedel, szétültetlek, fiacskám. Különben teljességgel ünnep párti vagyok, és az ünnep, ha már ünnep, akkor legyen, amennyire csak bír, ünnepélyes. Legyen emelkedett, patetikus, formális, művi, habcsók, giccshatár, megadva a módját neki, ne

találjon mértéket, vagy ha megtalálta, nyomban veszítse el. Legyenek alapos túlzások benne, hogy majd jó legyen túl lenni rajta. Átöltözni, *fel*, csak úgy, semmi célból, magáért, semmiért, boldogan készülni rá, izgatottan, várakozni, fáradtan és idegesen, húzni még kicsit, türelmetlenkedni, és túl akarni lenni, ez mind, de nem mind egyszerre, hanem külön-külön és össze-vissza. Ez azonban, itt most, ezen a téren, még csak az ünnep legeleje. Egy ünnepnek még az elején, de túl az előkészületeken, az első pillanatok zavarán vagy mijén, a feszengésen, a rendesebbik fele, sátrazás, nap és napernyő, szép, bőséges felhozatal, viszonylag tűrhetően lógnak a girlandok, nem nagyon recseg a mikrofon, még nem ettem le a zakómat, remélem épp összenézek majd valakivel, és akkor már csak az lesz a feladat, hogy oda kéne valahogy kormányoznom magam hozzá. Szóval: kormányozzuk oda egymáshoz magunkat. Tessék odamenni – Könyvhéten legalább – kortárs szerzőkhöz! Megbökni őket barátságosan. Mindegy, mifélek és mifélének látszanak: „e hazai írók rendkívül szerények”, ahogy Gombrowicz írja naplójában. Szerinte – s szerintem is – „a szerénységük valóságos *savoir vivre*. A gőg elrejtését szolgálja. Egyszerűen csak óvatosság, nehogy magukra haragítsanak valakit. Az irodalomban az efféle szerénység semmire sem jó. A gőgöt, az önhittséget, az ambíciót nem lehet kiiktatni az írásból, mert ez az alkotás motorja. Nyilvánvalóvá kell tenni. És akkor civilizálható.” Az olvasó civilizál.

